

BARCELONA I CATALUNYA. CONTINUÏTAT O RUPTURA

Oriol Nel·lo,

PROFESSOR DE GEOGRAFIA DE LA UAB

Es canvis en el govern de Barcelona han posat de nou d'actualitat debats que compten amb una llarga trajectòria: d'una banda, la polèmica sobre la relació entre Barcelona i Catalunya; de l'altra, la controvèrsia sobre la continuïtat o la ruptura en les polítiques desenvolupades per l'ajuntament de la ciutat. No pas per casualitat, es tracta de dos temes que marcaren de manera decisiva els mandats de Pasqual Maragall com a alcalde de Barcelona entre 1982 i 1997.

En primer lloc, després de les eleccions han començat a escoltar-se, de nou, veus que alerten sobre els riscos que els dissenys polítics de la capital i els de la resta de Catalunya divergeixin. En particular, s'alerta sobre els perills que el sentiment nacional majoritari a la ciutat resulti menys intens que a la resta del país.

Es tracta, com és sabut, d'un tema que ha estat recurrent en la política catalana durant els darrers cent anys. De fet, el catalanisme contemporani nasqué, en bona mesura, en paral·lel a l'esclat del procés d'urbanització i al creixement de Barcelona. I val a dir que en aquelles primeres dècades la visió del moviment catalanista respecte el creixement urbà va ser molt majoritàriament positiva. Fou a partir de la Setmana Tràgica quan començaren a congriar-se els temors envers l'evidència que el desenvolupament urbà podia produir, certament, importants beneficis, però comportava també notables riscos, en primer lloc el d'una revolució social que podia esclatar en qualsevol moment.

Així, va anar prenent carta de naturalesa, cada vegada amb més força, la noció que Barcelona esdevenia, per Catalunya, *"un veritable perill"*, com diria Gaziol, o un cap monstruós respecte el cos que l'aguanta, *"el gran gresol on es van fonent les nostres virtuts racials"*, com diria Josep Anton Vandellós. Aquesta desconfiança envers el fet urbà, metàfora de profunds temors socials i culturals, fou ben vigent, amb els matisos que vulgueu, en el catalanisme conservador al llarg de tot el segle i, com veiem ara, no ha arribat a desaparèixer mai del tot.

És ben cert que, enfront d'aquestes visions pessimistes, d'altres autors reivindicaren el paper imprescindible de la ciutat en el sosteniment, la modernització i la transformació del país: és la línia que va de Gabriel Alomar a Antoni Rovira i Virgili,

"El municipalisme de Porcioles és hereu implícit de la *Gross-Stadt* somniada per la Lliga a inicis de segle i resulta finalista en ell mateix. El municipalisme barceloní de Maragall és un municipalisme no tant finalista com instrumental: vol transformar la ciutat perquè s'hi pugui viure millor".

de Jaume Vicens Vives a Oriol Bohigas. Aquest és, certament, el corrent de pensament del qual Pasqual Maragall esdevindria hereu i representant destacat. Precisament, davant de les desconfiances d'aquests dies, potser seria bo recordar la ironia amarga d'Antoni Rovira i Virgili: *"Donem la raó, des de llur punt de vista, als clericals i reaccionaris catalans que senten créixer l'odi a Barcelona a mesura que la metròpoli catalana accentua la seva significació esquerrista. Cal comprendre que per aquesta gent Barcelona és la ciutat proterva i satànica que encén la flama de les rebeldies i aixeca la bandera contra els vells Déus"*.

El segon tema que els canvis en el govern de Barcelona han posat de nou d'actualitat és el debat sobre l'oposició entre continuïtat i la ruptura en les polítiques urbanes desenvolupades a la ciutat. En efecte, l'arribada al govern de forces polítiques i representants directament vinculades als moviments ciutadans ha portat a uns l'esperança i a d'altres el neguit respecte l'eventualitat que es produeixi una ruptura radical en les polítiques urbanístiques, socials, econòmiques i ambientals impulsades per l'ajuntament.

Només el temps dirà fins a quin punt els desitjos i preocupacions d'uns i altres estaven justificats. En tot cas, la situació recorda, com en un joc de miralls, el debat referit a un altre moment de canvi: el de l'adveniment del govern democràtic a Barcelona, l'any 1979. Un debat en el qual, al llarg del temps, han concorregut dues posicions diferenciades: per un costat, la d'aquells que consideren que la instauració de la democràcia municipal i les decisions preses sota les alcaldies de Narcís Serra i Pasqual Maragall varen representar una ruptura profunda amb les pràctiques i les polítiques de l'ajuntament presidit per Josep Maria Porcioles i Joaquim Viola; per l'altre, la dels qui han volgut veure una continuïtat destacada en els interessos i els projectes defensats pel govern de l'ajuntament en una i altra etapa.

En la situació actual, potser convé recordar que qui ha estudiat la qüestió sense apriorismes ha emès uns judicis molt més matisats, allunyats de les visions simplificadores: tant de les que preconitzen

"Malgrat els procés de metropolitanització i la integració del territori, l'oposició entre Barcelona i Catalunya ha tingut (i continua tenint encara) un notable vigor en l'imaginari polític, com a metàfora de projectes polítics i interessos socials".

l'existència d'un adamisme rupturista per part de les forces polítiques que arribaren a l'ajuntament l'any 1979, com de les que asseguren que, més enllà de les representacions, en el pla de les realitats materials l'acció del nou ajuntament implicà no només el continuïsm sinó fins i tot, en alguns aspectes, la radicalització de tendències iniciades per l'administració franquista. Aquesta lectura ponderada és la que, al nostre entendre, es deriva d'obres com el *Reader Modelo Barcelona, 1973-2013*, compilat per Josep Maria Montaner i altres autors; de l'estudi de Marc Andreu, *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*, segurament el treball més aprofundit fins a la data sobre l'ascens i la davallada dels moviments socials urbans durant la transició i els primers anys de la democràcia; o la recerca *El municipalisme de Pasqual Maragall*, endegada per Marc Pradel sota l'impuls de la Fundació Catalunya Europa.

Si prenem, per exemple, l'àmbit, sempre polèmic, de l'urbanisme, resulta evident que part de les polítiques desenvolupades en els anys vuitanta es prefiguraren en el període pre-democràtic, en bona mesura mercès, precisament, a l'acció dels moviments veïnals. Entre aquestes destaquen, en particular, el Pla General Metropolità (PGM) de 1976 i les notables adquisicions de sòl públic realitzades en els anys de la transició. Ara bé, resulta evident també que la ciutat que desplega el PGM -tot modificant-ne, a més, alguns aspectes particularment lesius (com la Via o), la ciutat que aplica els estàndards sobre equipaments i zones

verdes, la ciutat que emprèn la rehabilitació del centre i la millora dels barris de la perifèria obrera, ha conegut una ruptura certa amb la ciutat del Pla Comarcal del 1953, dels àtics “retranquejats” i de l'urbanisme “desarrollista” dels anys seixanta i setanta.

Això s'aplica també a l'anomenat “model” de ciutat. Resulta dubtós que dos polítics eminentment pragmàtics com Josep Maria Porcioles i Pasqual Maragall, per citar els dos alcaldes més destacats de cada un dels períodes, tinguessin, d'antuvi, un “model” de ciutat. Això no vol dir pas que no disposessin d'una visió i unes estratègies, en les quals sens dubte poden trobar-se alguns trets coincidents: la voluntat d'afermar el pes de Barcelona en el conjunt espanyol, la necessitat d'una administració singular a través de la carta municipal, el convenciment de la necessitat de comptar amb els propis recursos de la ciutat. Però les arrels i les implicacions de les visions d'un i altre són ben diverses.

El municipalisme de Porcioles és hereu implícit de la *Gross-Stadt* somniada per la Lliga a inicis de segle i resulta finalista en ell mateix: la gran ciutat, la Gran Barcelona, ha d'esdevenir l'aparador del poder de la burgesia local i, sobretot, un espai per (i amb el qual) fer negoci. El municipalisme barceloní de Maragall ha begut, com dèiem, de Pi i Margall, d'Alomar, de Rovira i Virgili, i s'ha format tècnicament en l'estudi dels preus del sòl urbans i en el coneixement -a través d'autors com Harvey i O'Connor- dels efectes de la segregació urbana; és, per tant, un municipalisme no tan finalista com instrumental: vol transformar la ciutat perquè s'hi pugui viure millor i per tal que -a través de polítiques redistributives- aquesta millora arribi a tots els barris i a tots els ciutadans, fins que s'hi assoleixi, com va comentar alguna vegada, “el millor nivell de vida obrera d'Europa”.

Ara bé, més enllà dels mèrits i els defectes dels projectes polítics, allò que en determina els trets principals, no és tant l'actitud dels qui els encapçalen, ni tant sols l'explicació que ells mateixos ofereixen de les pròpies accions. Aquestes són, sens dubte, qüestions decisives, importantíssimes. Però allò

“Els canvis institucionals són certament rellevants, però la seva potència transformadora depèn no només de la capacitat i la voluntat dels seus líders, sinó també de la força i l'organització dels actors socials que els impulsen i els sustenten”.

que permet afirmar l'existència de la continuïtat o la ruptura és, sobretot, la relació de forces entre els grups socials, la capacitat de cadascun d'ells d'agrupar i mobilitzar els propis recursos, d'establir un discurs hegemònic sobre l'evolució de la ciutat i del país. És aquí on cal cercar l'origen i la significació de les transformacions de fons.

L'ensenyament que de l'estudi de la història recent de Barcelona es deriva per a la situació actual és doncs doble. Per un costat, la constatació que, malgrat els processos de metropolitanització i la integració del territori, l'oposició entre Barcelona i Catalunya ha tingut (i continua tenint encara) un notable vigor en l'imaginari polític, com a metàfora de projectes polítics i interessos socials. Per l'altre, la noció que els canvis institucionals són certament rellevants, però la seva potència transformadora depèn no només de la capacitat i la voluntat dels seus líders, sinó també de la força i l'organització dels actors socials que els impulsen i els sustenten. •